

УДК (038)=511.141

DOI 10.58423/2786-6726/2022-1-27-42

Рейка Матей, Еніке Товт-Орос, Степан Черничко

Онлайн-словник плюрицентричної угорської мови

1. Вступ – плюрицентричні мови

Плюрицентрична мова – це мова, яка використовується принаймні у двох країнах, де вона має офіційний статус державної, співдержавної або регіональної мови з хоча б частково власними (кодифікованими) нормами, які зазвичай сприяють особистій ідентичності (Muhr, 2016, с. 16). Принаймні один із наступних шести критеріїв має відповідати, щоб мова була плюрицентричною. Повна плюрицентричність досягається, якщо виконуються всі критерії. Однак, якщо виконується критерій №1, це означає формальну плюрицентричність. Більшість плюрицентричних мов відповідають лише деяким критеріям, оскільки їхня плюрицентричність все ще розвивається (Clupe, 1992, с. 1; Muhr, 2012, с. 30).

Критерій №1: Виникнення. Певна мова вживається принаймні у двох країнах, які функціонують як «центри взаємодії». Національні варіанти функціонують як нормотворчі центри.

Критерій №2: Офіційний статус або сильна етнолінгвістична обізнаність.

Підкритерій №2.1. Мова має офіційний статус принаймні у двох націй:

(а) державна мова (наприклад, як німецька в Австрії та Німеччині);

(б) співдержавна мова (наприклад, як німецька, французька та італійська мови у Швейцарії);

(в) регіональна мова (наприклад, німецька в Італії: Південний Тіроль, каталонська у Франції та Іспанії тощо).

Мова повинна використовуватись в офіційних функціях в освіті, культурі, науці, пресі тощо, оскільки інакше вона не може функціонувати як нормотворчий центр.

Підкритерій №2.2. У країнах, де національний різновид плюрицентричної мови не має належного формального статусу (не є державною або офіційною мовою), сильна лінгвістична обізнаність щодо мовної спільноти виступає як заміна визнання та офіційного або регіонального статусу.

Прикладами цього є західна вірменська, угорська в Словаччині, Румунії, Сербії, Україні тощо, а також такі мови, як курдська, яка повністю або частково не має статус державної в жодній країні.

Критерій №3: Мовна дистанція. Національні різновиди плюрицентричної мови повинні мати достатньо мовних (та/або прагматичних) характеристик, які відрізняють її від інших різновидів і, таким чином, можуть служити символом для вираження національної або регіональної ідентичності та соціальної унікальності. Заходи мовного планування зазвичай збільшують такі ознаки, але також можуть використовуватися для їх розмежування (як це було у бельгійській, нідерландській, тобто фламандській мові в 1950-х роках).

Критерій №4: Прийняття плюрицентричності. Мовна спільнота повинна прийняти статус своєї мови як плюрицентричного різновиду та розглядати її як частину своєї соціальної, національної або регіональної ідентичності.

Критерій №5: Релевантність для ідентичності. Національна норма має мати відношення до соціальної ідентичності та бути (певною мірою) очевидною для мовної спільноти та вести принаймні до деяких її власних (кодифікованих) норм.

Критерій №6: Кодифікація норм. Мовні норми національних різновидів мають бути певною мірою кодифіковані (у граматиках, словниках, правописах, підручниках тощо), щоб досягти визначеності щодо спільного використання мови та національних особливостей плюрицентричної мови.

Як правило, плюрицентричні мови мають один домінуючий варіант, і один або кілька не домінуючих різновидів. «Питання плюрицентричності стосується відносин між мовою та ідентичністю, з одного боку, та мовою і владою, з іншого. Майже незмінно плюрицентричність є асиметричною: нормам одного національного різновиду (або деяких національних різновидів) надається вищий статус як внутрішньо, так і зовнішньо, ніж нормам інших», – писав М. Клайн (Clune, 1992, с. 455). Наприклад, домінуючий різновид іспанської як плюрицентричної мови вживається в Іспанії, а не домінуючими варіантами вважаються різновиди іспанської, наприклад, у Мексиці та в різних країнах Південної Америки. Так само домінуючим варіантом німецької вважають різновид цієї мови в Німеччині, а не домінуючі варіанти використовуються, наприклад, в Австрії, Швейцарії.

2. Угорська як плюрицентрична мова

Політична фрагментація угорського мовного простору, що склалася після Першої світової війни, а потім, підтверджена мирними договорами після Другої світової війни, докорінно змінила напрямок і характер мовних

контактів у регіонах, які опинились поза межами новостворених кордонів Угорщини (Lanstyák, 2008). Оскільки угорські громади, які проживають за межами Угорщини, стали національними меншинами після підписання мирних угод, які завершили Першу світову війну (за винятком короткого періоду між 1938 і 1944 роками), результати мовних контактів мали місце на всіх рівнях мовної системи, зокрема в лексичному складі угорської мови.

5-ступенева шкала запозичень Томасона та Кауфмана (1988, с. 74–100) підходить для характеристики ступеня контактів між мовами. На першому рівні шкали запозичення обмежується випадковим лексичним рівнем і переважно іменниками, прикметниками, тоді як п'ятий рівень є запозиченням через дуже сильний культурний тиск, що означає трансформацію типології мови та значну зміну у фонологічних і морфологічних нормах. Різновиди угорської мови, якими розмовляють за межами Угорщини, – залежно від мовного варіанту, стилю та регістру – знаходяться між першим і другим рівнями шкали запозичень Томасона та Кауфмана (Fenyvesi, 2005, с. 5). Другий рівень характеризується появою, крім лексичних, елементів граматичних запозичень. Різновиди розмовної мови тісно пов'язані з другим рівнем шкали запозичень, тоді як різновиди письмової мови тісно пов'язані з першим рівнем (табл. 1).

Таблиця 1. 5-ступенева шкала запозичень Томасона та Кауфмана

Етапи	Особливості
1. Причинно-наслідковий контакт	Лише лексичні запозичення
2. Трохи більш інтенсивний контакт	Незначні структурні запозичення: сполучники та частки
3. Більш інтенсивний контакт	Дещо більше структурних запозичень: допоміжні слова, суфікси, афікси
4. Сильний культурний тиск	Помірні структурні запозичення (основні структурні особливості, які викликають відносно незначні типологічні зміни)
5. Дуже сильний культурний тиск	Важкі структурні запозичення (основні структурні особливості, які спричиняють значне типологічне порушення)

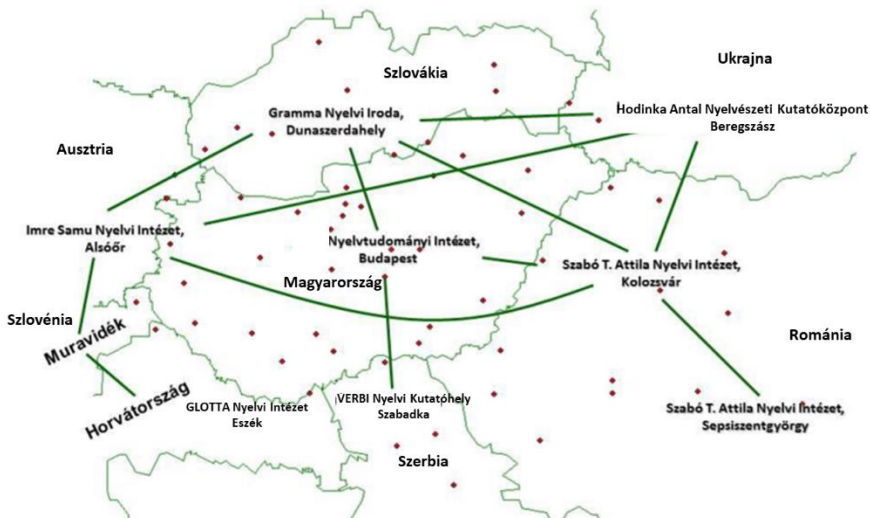
Джерело: *Thomason-Kaufman, 1988, с. 74–100.*

Серед лексичних запозичень угорської мови – як наслідок багатовікових контактів між угорською та різними слов'янськими мовами – запозичення слов'янського походження становлять найбільший шар лексики (Gerstner, 2003, с. 124–126). Значна кількість лексичних елементів слов'янського походження поширилася в угорському мовному ареалі; багато з них є частиною стандартного різновиду угорської мови. Дослідження цих запозичень мають давню традицію в угорській лінгвістиці (Melich, 1910, Kniezsa, 1955, Kiss, 1976).

3. Угорсько-угорський онлайн-словник «Termini»

У 2001 році було засновано мережу центрів лінгвістичних досліджень «Termini Research Network», основна мета якої – дослідження варіантів угорської мови, які вживаються за межами Угорщини (Péntek, 2009) (рис. 1). Одна з основних цілей досліджень – зібрати й проаналізувати специфічні елементи лексики розмовної та письмової угорської мови за межами Угорщини (Csernicskó-Márku-Máté, 2022).

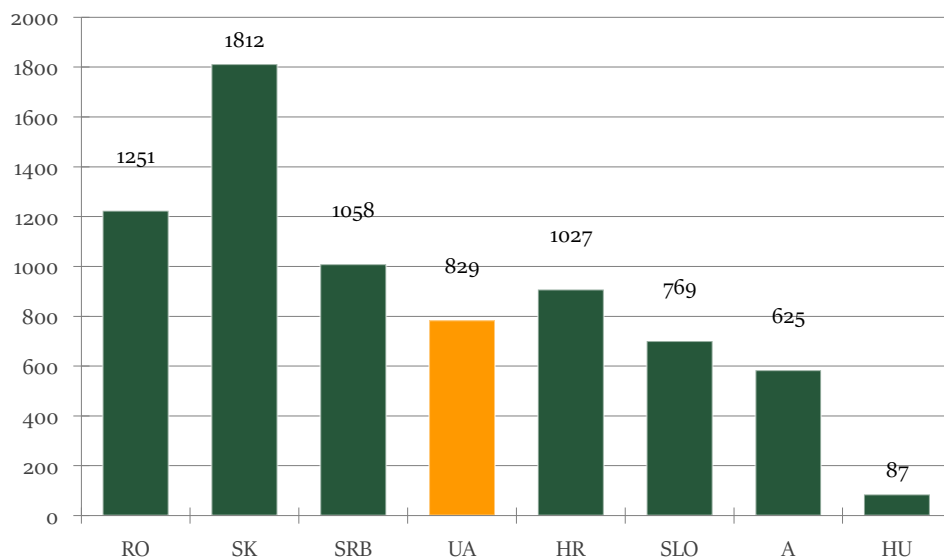
Рисунок 1. «Termini» – мережа науково-дослідних інститутів угорського мовознавства

Результати досліджень узагальнюються в специфічному словнику. Словник, також доступний в Інтернеті з 2007 року, складається із запозичених слів іншомовного походження, які відрізняються від слів в Угорщині та використовуються автохтонними угорськими меншинами, що проживають у Карпатському басейні за межами Угорщини. На додаток до слів і фраз, які використовуються виключно у мовленні угорців в сусідніх з Угорщиною країнах, слова, які також використовуються в Угорщині, але в іншому значенні, також були зібрані в базу даних (Benő–Juhász–Lanstyák, 2020). Станом на кінець вересня 2022 року словникова база даних містила 5034 словникових статей (Benő et al., 2021).

Оскільки цей онлайн-список слів містить прямі запозичення з багатьох мов Карпатського басейну, які контактують з угорською (переважно з офіційних мов сусідніх з Угорщиною країн, зокрема словацької, української, румунської, сербської, хорватської, словенської та німецької), база даних є багатим джерелом для дослідження контактів угорської та індоєвропейських мов (рис. 2).

Рисунок 2. Розподіл словникових статей за регіонами в «угорсько-угорському» словнику «Termini» за країнами (вересень 2022 року за регіональним розподілом)

Джерело: За даними угорсько-угорського онлайн-словника «Termini», Csernicskó–Márku–Máté, 2022

У цій базі даних, яку легко знайти в мережі Інтернет, записи перераховані за різними критеріями, зокрема такими як: регіон, стиль, мова-донор, частина мови, категорія тощо (рис. 3).

Рисунок 3. Огляд інтерфейсу редагування

The screenshot shows a web-based editing interface for a dictionary entry. The main content area is titled 'CÍMSZÓ*' and contains several sections:

- Alaki felépítés**: A checkbox for 'Rejtett szócikk'.
- Címszó kiejtése**: A dropdown menu.
- Írásváltozat**: A dropdown menu.
- Szófaj**: A dropdown menu with 'főnév' selected.
- Kölcshözvétel**: A dropdown menu with 'Nincs megadva' selected.
- 1. nyelvtani alak (házak, kértém, vigabb)**: A dropdown menu with '~k' selected.
- 2. nyelvtani alak (házak, kért, vigan)**: A dropdown menu with '~t' selected.
- 3. nyelvtani alak (háza, kérjen)**: A dropdown menu with '~ja' selected.
- Utalás más szócikkre (tagolás vesszővel és szóközzel)**: A text input field.
- Bibliográfiai adatok**: A text area containing the citation: 'Lizánec Péter: A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I. kötet. Budapest: Akadémiai Kiadó. 1992. 305.térlkép'.
- Buttons**: 'Új származás', 'Új jelentés', 'Elküld', and 'Visszalép'.

Below the main content area, there are several tabs and sections:

- Származás**: A dropdown menu with 'Töröl' selected.
- Elsődleges átdó nyelv**: A dropdown menu with 'or/ukr' selected.
- Elsődleges etimon**: A dropdown menu with 'булочка 'ua'' selected.
- Másodlagos átdó nyelv**: A dropdown menu with 'összláv' selected.
- Másodlagos etimon**: A dropdown menu with 'bul-a 'gomb, dudor, kampo'' selected.
- Harmadlagos nyelv**: A dropdown menu with 'Nincs megadva' selected.
- Harmadlagos etimon**: A dropdown menu with 'Nincs megadva' selected.
- Jelentés**: A dropdown menu with 'Töröl' selected.
- Fogalomköri minősítés**: A dropdown menu with 'Gasztl' selected.
- Értelmezés**: A text area with 'zsemle' entered.
- Buttons**: 'Új minősítés' and 'Új példamondat'.
- Minősítés**: A dropdown menu with 'Töröl' selected.
- Felségjelzés**: A dropdown menu with 'Kárpátalja' selected.
- Dialektus**: A dropdown menu with 'általános' selected.
- Regiszter**: A dropdown menu with 'közhasználatú' selected.
- Stílusváltozat**: A dropdown menu with 'közömbös' selected.
- Időbeliség**: A dropdown menu with 'Nincs megadva' selected.
- Érzelmi viszonyulás**: A dropdown menu with 'Nincs megadva' selected.
- Egyéb**: A dropdown menu with 'Nincs megadva' selected.
- Felségjelzés: régío**: A dropdown menu with 'Kárpátalja' selected.
- Felségjelzés: beszéto**: A dropdown menu with 'Nincs megadva' selected.
- Példamondat típusa**: A dropdown menu with 'Hiteles írott' selected.
- Példamondat**: A text area containing two examples: 'Sokálg kuporgatott pénzöböl vásárolta meg a méregdrága angol szövetet, a legjobb szabót aláírótták hozzá, s akkor lött ez a qnom.' and 'Ki ne mondott volna már életében olyat, hogy bulocska, paszpört, pricep.'
- Forrás**: A dropdown menu with 'Bericzky Éva: A tojásásrus' selected.
- Buttons**: 'Töröl' and 'Új példamondat'.

Джерело: Cserniczkó-Márku-Máté, 2022

Готові записи зазвичай мультимодальні: на додаток до лексикографічних даних запису є ілюстративне зображення, а з 2020 року все більше статей містять автентичні аудіодані, щоб допомогти зрозуміти значення слова (рис. 4).

Онлайн-словникова база даних може бути основою для розширення угорських одномовних словників. Вже є дослідження в області плюрицентричності угорської мови (див. Muhr et al. ред., 2020), хоча лексикографічні аспекти цієї проблематики ще не були ретельно досліджені. Результатом нашого проекту є словникова база даних, яка пропонує можливість для порівняльного аналізу лексики невідомітних варіантів плюрицентричної угорської мови (Benč et al., 2021).

Оскільки цей онлайн-словник містить прямі запозичення з багатьох мов, які контактують з угорською в Карпатському басейні (переважно офіційні мови сусідніх країн: словацька, українська, румунська, сербська, хорватська, словенська, німецька), база даних є багатим джерелом для вивчення контактів між угорською та індоевропейськими мовами.

Рисунок 4. Мультимодальна словникова стаття словника

The screenshot shows the 'Termini Kutatóhálózat' website. At the top, there is a navigation bar with links for 'Termini', 'Ht-online kezdőoldal', 'Ht-forum', 'Linkek', and 'Kapcsolat'. Below this is a search interface with a search box containing 'bulocska' and a 'Keres' button. There are several radio button options for search criteria: 'címszóban', 'jelentésben', 'példamondatban', 'szó elején', 'szó belsejében', 'szó végén', and 'teljes egyezés'. There are also options for 'Példamondatok száma' (one, two, or none) and a checkbox for 'Ekezet nélküli keresés (csak címszóban)'. The main content area displays the entry for 'bulocska (fn) ~k, ~t, ~ja', including a detailed etymology and a quote from 'Magvető, 2004.'. Below the text is a photograph of several round breads on a plate. At the bottom, there is a phonetic transcription and a bibliographic reference.

bulocska (fn) ~k, ~t, ~ja
(Gaszti) Ka (ált) (köz) (köz) zsemle • Ka Sokáig kuporgatott pénzből vásárolta meg a megerősítéssel angol szöveget, a legjobb szaból ajánlották hozzá, a akkor jött ez a gnóm, amelyből szaga megtörte a megálmódott elegancia mutandó varázsát, és megálázta helyette a lukas gyomrú piaci kofákat, akiknek soha nincs idejük ebédelgetni, hát kis fontot bulocskákból csipegetnek, miközben honnan lenne fogalmuk arról, hogy a bulocska nem illik Gyurikához. (Berniczky Éva: A tojásárus hosszúnapja. Budapest: Magvető, 2004., 88. old.) • Ka Ki ne mondott volna már életében olyat, hogy bulocskát, paszport, prícep. (Kárpátinfo, 2008. december 30.)

[or]ukr булочка 'ua' < ősszláv bul-a 'gömb, dudor, kampó']

Bibliográfiai adatok:
 Lizanec Péter: A kárpátaljai maovvar nyelvírások atlasza I. kötet. Budapest: Akadémiai

Джерело: URL

Цей словник відрізняється не тільки від друкованих, але й від більшості онлайн-словників. Для зовнішніх користувачів ця база даних діє як набір слів в алфавітному порядку, тобто більш-менш стандартний словник: він містить усі дані, які потрібні пересічним користувачам словника (наприклад: правопис, вимова, тип, походження, концептуальний рейтинг, значення). Однак він також містить кілька типів даних, які зазвичай не включаються до традиційних словників (наприклад: формальна структура ключового слова, його приналежність до типу запозиченого слова, бібліографічні дані про його лінгвістичну обробку). Ці дані не відображаються зовнішнім користувачам. Отже, це інше обличчя цього словника, і саме це робить його онлайнною базою даних.

У ході проекту ми досліджуємо подібності та відмінності, які з'являються в специфічному словнику кожного невідоміючого варіанту угорської мови. Аналіз бази онлайн-словника виявив, що ряд запозичень, які вживаються у різновидах угорської мови у сусідніх з Угорщиною країнах, відомі не лише в одному, а й у кількох інших регіонах. Так, наприклад, стандартне угорське

(SH) слово *influenza* (українською: грип) є прямим запозиченням у всіх регіонах, і ці слова дуже схожі за звучанням у більшості регіонів: RO, SRB, HR, SLO *gripa*, UA *gripp*, A *grippe*, SK *chripka* (рис. 5).

Рисунок 5. *Influenza* та його варіанти в онлайн-словнику «Termini»

gripás (mn) ~abb, ~an

(Orv) Er (ált) (köz) (biz), Va (ált) (köz) (köz), Hv (ált) (köz) (köz), Mv (ált) (köz) (biz) influenzás ♣ Er Bihar megyében nincs járványveszély, ennek ellenére 5 gripás megbetegedést jegyeztek. (www.tvs.ro) ♣ Er Kicsit fáj a balkarom, tegnap édesanyám beadta az oltást, én minden évben megkapom a gripa* elleni oltást, amiután mindig 3 napig fáj a kezem, de nem leszek még véletlenül sem beteg, legalábbis nem gripás. *ez egy nagyon hülyén hangzó szó... valami nincs rendben vele (kekivansagai.freeblog.hu) [szrb / ~m gripa 'nátház, influenza' / o náthás, influenzás < fr grippe 'szeszély, ábrándozás'; 'nátház, hurut'],

[~m ← gripa],

[hrv gripa (fn-f) 'nátház, influenz < fr grippe (fn-f) 'ua']

(→chripka, chripkajárvány, chripkás, gripa, gripajárvány, gripp, grippe, grippjárvány, kripka, kripkajárvány, kripkás)

Módosítás. Modlista. Email. Fotó. Megjegyzés hozzáadása.

gripp (fn) ~ek, ~et, ~je

(Orv) Ka (ált) (szak) (köz) influenza ♣ Ka Hűléses megbetegedések, gripp [címben] (Kárpáti Igaz Szó, 2003. november 29. (177–178. szám), 14. oldal.) ♥ Ka Az idei gripp különösen súlyos szövődményekkel jár.

[or грипп 'ua' < fr grippe 'ua']

(→chripka, chripkajárvány, chripkás, gripa, gripajárvány, gripás, grippe, gripes, grippjárvány, kripka, kripkajárvány, kripkás)

Módosítás. Modlista. Email. Fotó. Megjegyzés hozzáadása.

grippe (grippé) (fn)

(Orv) Er (ált) (köz) (vál), Öv (köz) meghülés; influenza ♣ Er Romániában egy új grippe vírus jelent meg. (www.impulzus.ro) ♣ Er Közéleg a grippe vírus - figyelmeztet dr. Sátha Ferenc. (www.pluszportal.ro)

[ném Grippe < fr grippe],

[rom, ném gripă, Grippe 'ua']

(→chripka, chripkajárvány, chripkás, gripa, gripajárvány, gripás, gripp, grippjárvány, kripka, kripkajárvány, kripkás)

Módosítás. Modlista. Email. Fotó. Megjegyzés hozzáadása.

Джерело: Cserniczkó-Márku-Máté, 2022

Крім того, ми також знайшли схожі слова для SH: *róló* / *rólóing* «майка, футболка» у кількох регіонах: RO *majó* 'майка/майка без рукавів', UA *májka* 'майка, футболка', SRB, HR *majica* 'майка без рукавів, футболка' SLO *májca* «майка».

Назви різноманітних безалкогольних напоїв також схожі в більшості регіонах: RO *szukk* «безалкогольний напій», UA *szok* «фруктовий сік» SLO *szok* «фруктовий сік, безалкогольний напій, сироп», HR *szók* і SRB *szokk* «фруктовий сік», безалкогольний напій» (SH: *gyümölcslé*).

У поодиноких випадках серед прямих лексичних запозичень виявлено схожість усієї фонетичної форми слова та його значення, що поширюється на кілька (п'ять, шість, сім) регіонів. Наприклад, RO, SK, A, SRB, HR, SLO *circula* 'циркулярна пила' (SH *körfűrész*), SK, SRB, HR, SLO, UA *szesztra* 'лікарняна медсестра' (SH *nővér*), SK, SRB, HR, SLO, A, UA *tunel* 'тунель' (SH *alagút*), SK, SRB, HR, SLO, UA *vetrovka* "вітровка, плащ" (SH *széldzseki*) тощо.

Онлайн-версія словникової бази також містить лексеми, які схожі за звучанням, але мають різні значення, пов'язані з ними в кожному регіоні. Наприклад, слово *blokk* в базі має такі значення:

- 1) RO, SK, UA, SRB, HR, SLO житловий будинок, багатоквартирний будинок;
- 2) UA картон (сигарети);
- 3) UA, SRB, HR порожнистий будівельний блок із глини.

Словник іншомовних слів, виданий у Будапешті в 2007 році (Tolcsvai Nagy ed. 2007: 137), на додаток до вищезгаданих значень слова *blokk*, подає 13 додаткових значень. Для наведених вище 3 значень словник уточнює, що вони трапляються лише у використанні угорського населення вказаних країн.

Численні запозичення у варіантах угорської мови за межами Угорщини вживаються не лише у вербальному спілкуванні, але й у газетах, журналах та художній літературі. Словники угорської мови, однак, десятиліттями ігнорували ці слова, оскільки угорська лінгвістика, лексикографія не розглядала їх як частину угорської мови, яка увійшла до мовного вжитку угорських меншин внаслідок тісних контактів із сусідніми мовами (Csernicskó–Márku, 2021).

Після краху комуністичних режимів соціолінгвістика поступово стала частиною угорської лінгвістики, і – в результаті тривалої професійної полеміки (дивись видання, ред. Контра та Салі, 1998) – почався розвиток нового мовного підходу в угорській лінгвістиці. Зокрема, почалася переоцінка мовлення угорців, які проживають у сусідніх державах. У 1994 році угорські лінгвісти з Словаччини підняли питання щодо слів, які вживають угорці, які проживають за межами Угорщини: «Якщо в словниках угорської мови для них немає місця, то в словниках яких мов їх потрібно розглядати?» (Lanstyák–Szabó Mihály, 1994).

Друге, доповнене видання Короткого тлумачного словника угорської мови, опубліковане в 2003 році (Pusztai ред., 2003), включало кілька слів і значень, які не використовують в Угорщині, але наявні в мовленні угорців, що проживають за межами Угорщини. До словника увійшли лише 383 слова, які представляють специфічні елементи невідомі в інших варіантів

угорської мови. Це становить 0,003% словникових статей репрезентативного словника сучасної угорської мови (Kiss, 2004). Цікаво, що ці слова не були включені до словника як частини стандартного (літературного) варіанту угорської мови. Біля кожного слова словник вказує, що це слово є частиною угорського стандарту в Румунії, Словаччині чи Україні. Таким чином, ці лексичні елементи, разом із численними іншими, становлять частину недомінантних різновидів угорської мови (Máté–Csernicskó, 2020). Ці слова мають ознаки стандартного різновиду *i*, отже, мають бути включені до словників, які відіграють значну роль у кодифікації стандартного діалекту (літературної норми) сучасної угорської мови. Деякі спеціальні лексичні елементи угорських мовних різновидів, що використовують за межами Угорщини, були включені до нового тлумачного словника угорської мови (Pusztai ред., 2003) та до інших словників (Eöry ред., 2007).

Ці лексичні запозичення, разом із численними іншими, складають частину того, що найкраще вважати закарпатським різновидом плюрицентричної угорської мови. Як стверджували дослідники (Beregszászi, 1997, Csernicskó, 1997, Máté–Csernicskó, 2020), цей варіант демонструє характеристики стандартного варіанту *i*, отже, має бути визнаний таким разом з іншими регіональними стандартами угорської мови та її елементи мають бути включені до словників, які відіграють значну роль у кодифікації стандартної угорської мови. У майбутньому угорські словники мають представляти не лише угорську мову в Угорщині, але всі варіанти цієї мови.

5. Висновки

Онлайн-словник угорської мови є одним з доказів того, що угорська мова є плюрицентричною мовою, тобто є мовою з більш ніж одним національним варіантом і іншим набором мовних норм, як-от: німецька, англійська, іспанська мови, – і має розглядатися як така з усіма лінгвістичними та соціолінгвістичними наслідками.

Угорсько-угорський онлайн-словник «Termini» є абсолютно інноваційним і безпрецедентним. Професійна цінність і соціальна користь словника вже значні, оскільки лексикографи, дослідники та викладачі закладів вищої освіти також співпрацювали з нами над відображенням транскордонних мовних різновидів у нещодавно виданих угорських словниках. База даних пропонує багато аналітичних можливостей, тому редактори словника в майбутньому приділятимуть більше уваги тому, щоб зробити базу даних більш доступною для дослідницьких цілей.

Література

1. Benő Attila – Lanstyák István – P. Márkus Katalin – M. Pintér Tibor 2021. A Termini magyar–magyar szótár és adatbázis szerkezeti és szerkesztési sajátosságai. *Magyar Nyelvőr* 145. (2021/4.) 378–379 o.
2. Benő Attila – Juhász Tihamér – Lanstyák István 2020. A Termini „határtalan” szótára. *Magyar Tudomány* 181/2: 153–163. o.
3. Beregszászi Anikó 1997. Kárpátaljai szavak a Magyar Értelmező Kéziszótárban? *Pánsíp* 5(2): 24–27. o.
4. Clyne, Michael ed. 1992. *Pluricentric Languages: Differing Norms in Different Nations*. Berlin et. al.: Mouton de Gruyter.
5. Csernicskó István 1997. Kárpátaljai szójegyzék. *Pánsíp* 5(2): 28–29. o.
6. Csernicskó István – Márku Anita 2021. Ízelítők a Termini magyar–magyar szótár kárpátaljai anyagából. *Magyar Nyelvőr* 145. (2021/4.) 417–431. o.
7. Csernicskó. István – Anita Márku – Réka Máté 2022. The (online) dictionary of pluricentric Hungarian. In: Rudolf Muhr, Reglindis De Ridder, Gerhard Edelman, Aditi Gosh eds. *Pluricentric languages in different theoretical and educational contexts*. Graz–Berlin: PCL-Press. pp. 145–154.
8. Eőry Vilma 2007. *Értelmező szótár+*. Budapest: Tinta Kiadó.
9. Fenyvesi, Anna 2005. Introduction. In: Anna Fenyvesi ed. *Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. pp. 1–9.
10. Gerstner Károly 2003. A magyar nyelv szókészlete. In: Kiefer Ferenc szerk. *A magyar nyelv kézikönyve*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 117–157. o.
11. Kiss Jenő 2004. Egy régi-új nyelvi sikerkiadvány: a Magyar értelmező kéziszótár. *Magyar Tudomány* 5: 670–673. o.
12. Kiss Lajos 1976. *Szláv tükörszók és tükörjelentések a magyarban*. Nyelvtudományi Értekezések 92. Budapest: Akadémiai Kiadó.
13. Kniezsa István 1955. *A magyar nyelv szláv jövevényszavai 1–2*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
14. Kontra, Miklós 1997. Hungarian Linguistic Traitors Champion the Cause of Contact Dialects. In: W. Wölck and A. de Houwer eds. *Recent Studies in Contact Linguistics*. Bonn: Dümmler. pp. 181–187.
15. Kontra Miklós – Saly Noémi szerk. 1998. *Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról*. Budapest: Osiris.
16. Lanstyák István 1995a. A magyar nyelv központjai. *Magyar Tudomány* 40(10): 1170–1185. o.
17. Lanstyák István 1995b. Többközpontú nyelv-e a magyar? *Irodalmi Szemle* 38(1): 72–84. o.
18. Lanstyák István 2008. A magyar szókészlet szétfejlődése 1918 után. In: Fedinec Csilla szerk. *Értekek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Budapest: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság. 118–135. o.
19. Lanstyák István – Szabó Mihály Gizella 1997. *Magyar nyelvhasználat – iskola – kétnyelvűség*. Bratislava: Kalligram Könyvkiadó.

20. Lanstyák István – Szabó Mihály Gizella 1994. Standard – köznyelv – nemzeti nyelv. *Szabad Újság*, 1994. december 7., 9. o.
21. Máté, Réka – István Cserniczkó 2020. The pluricentricity of Hungarian from a Transcarpathian point of view as demonstrated by family names. In: Ildikó Vančo – Rudolf Muhr – István Kozmács – Máté Huber eds. *Hungarian as a Pluricentric Language in Language and Literature*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang D. pp. 55-68.
22. Melich János 1910. *Nyelvünk szláv jövevényszavai*. Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai.
23. Vančo, Ildikó – Rudolf Muhr – István Kozmács – Máté Huber eds. 2020. *Hungarian as a Pluricentric Language in Language and Literature*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang D.
24. Muhr, Rudolf 2012. Linguistic dominance and non-dominance in pluricentric languages. A typology. In: Rudolf Muhr – Catrin Norrby – Leo Kretzenbacher – Carla Amorós eds. *Non-Dominant Varieties of Pluricentric Languages. Getting the Picture. In memory of Michael Clyne*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang D. pp. 23-48.
25. Muhr, Rudolf 2016. The state of the art of research on pluricentric languages: Where we were and where we are now. In: Rudolf Muhr – Kelen Ernesta Fonyuy – Zeinab Ibrahim – Corey Miller eds. 2016. *Pluricentric Languages and non-dominant Varieties worldwide. Volume 1: Pluricentric Languages across continents – Features and usage*. Wien et. al., Peter Lang Verlag. p. 9-32.
26. Péntek, János 2009. Termini: The Network of Hungarian linguistic Research Centres in the Carpathian Basin. *Minorities Research* 11: pp. 97-123.
27. Pusztai Ferenc ed. 2003. *Magyar értelmező kéziszótár. Második, átdolgozott kiadás*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
28. Thomason, S.G. – Kaufman, T. 1988. *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. Berkeley–Los Angeles–Oxford: University of California Press.
29. Tolcsvai Nagy Gábor ed. 2007. *Idegen szavak szótára*. Budapest: Osiris Kiadó.
30. URL1: <http://termini.nyttud.hu/htonline//htlista.php?action=search>

References

1. Benó Attila – Lanstyák István – P. Márkus Katalin – M. Pintér Tibor 2021. A Termini magyar-magyar szótár és adatbázis szerkezeti és szerkesztési sajátosságai [Structural and editorial features of the Termini Hungarian–Hungarian dictionary and database]. *Magyar Nyelvőr [Hungarian Language Guard]* 145. (2021/4.) 378–379 o. (In Hungarian).
2. Benó Attila – Juhász Tihamér – Lanstyák István 2020. A Termini „határtalan” szótára. [The 'Borderless' Dictionary of the Termini Research Network] *Magyar Tudomány [Hungarian Science]* 181/2: 153–163. o. (In Hungarian).
3. Beregszászi Anikó 1997. Kárpátaljai szavak a Magyar Értelmező Kéziszótárban? [Subcarpathian words in the Concise Defining Dictionary of Hungarian?] *Pánsíp [Pan Whistle]* 5(2): 24-27. o. (In Hungarian).

4. Clyne, Michael ed. 1992. *Pluricentric Languages: Differing Norms in Different Nations*. Berlin et. al.: Mouton de Gruyter.
5. Csernicskó István 1997. Kárpátaljai szójegyzék [A list of Subcarpathian vocabulary]. *Pánsíp [Pan Whistle]*5(2): 28–29. o. (In Hungarian).
6. Csernicskó István – Márku Anita 2021. Ízelítők a Termini magyar–magyar szótár kárpátaljai anyagából [Samples of the Subcarpathian material of the Termini Hungarian-Hungarian dictionary]. *Magyar Nyelvőr [Hungarian Language Guard]* 145. (2021/4.) 417–431. o. (In Hungarian).
7. Csernicskó. István – Anita Márku – Réka Máté 2022. The (online) dictionary of pluricentric Hungarian. In: Rudolf Muhr, Reglindis De Ridder, Gerhard Edelmann, Aditi Gosh eds. *Pluricentric languages in different theoretical and educational contexts*. Graz/Berlin, PCL-Press. pp. 145–154.
8. Eőry Vilma 2007. *Értelmező szótár+ [Defining dictionary plus]*. Budapest: Tinta Kiadó (In Hungarian).
9. Fenyvesi, Anna 2005. Introduction. In: Anna Fenyvesi ed. *Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. pp. 1–9.
10. Gerstner Károly 2003. A magyar nyelv szókészlete [The vocabulary of the Hungarian language]. In: Kiefer Ferenc szerk. *A magyar nyelv kézikönyve [Handbook of the Hungarian language]*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 117–157. o. (In Hungarian).
11. Kiss Jenő 2004. Egy régi-új nyelvi sikerkiadvány: a Magyar értelmező kéziszótár [An old-new language success publication: the Concise defining dictionary of Hungarian]. *Magyar Tudomány [Hungarian Science]* 5: 670–673. o. (In Hungarian).
12. Kiss Lajos 1976. *Szláv tükörszók és tükörjelentések a magyarban. Nyelvtudományi Értekezések 92. [Slavic mirror words and meanings in Hungarian. Discourses in linguistics 92]*. Budapest: Akadémiai Kiadó (In Hungarian).
13. Kniezsa István 1955. *A magyar nyelv szláv jövevényszavai 1–2. [Slavic loanwords in Hungarian language]*. Budapest: Akadémiai Kiadó (In Hungarian).
14. Kontra, Miklós 1997. Hungarian Linguistic Traitors Champion the Cause of Contact Dialects. In: W. Wölck and A. de Houwer eds. *Recent Studies in Contact Linguistics*. Bonn: Dümmler. pp. 181–187.
15. Kontra Miklós – Saly Noémi szerk. 1998. *Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról. [Rescue or treason of language? Debate on the Hungarian language use beyond the borders]*. Budapest: Osiris (In Hungarian).
16. Lanstyák István 1995a. A magyar nyelv központjai [The centers of the Hungarian language]. *Magyar Tudomány [Hungarian Science]* 40(10): 1170–1185. o. (In Hungarian).
17. Lanstyák István 1995b. Többközpontú nyelv-e a magyar? [Is Hungarian a pluricentric language?] *Irodalmi Szemle [Literary Review]* 38(1): 72–84. o. (In Hungarian).
18. Lanstyák István 2008. A magyar szókészlet szétfejlődése 1918 után. [The development of the Hungarian vocabulary after 1918] In: Fedinec Csilla szerk. *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban. [Values, dimensions in Hungarian research]*. Budapest:

- MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság. 118–135. o. (In Hungarian).
19. Lanstyák István – Szabó Mihály Gizella 1997. *Magyar nyelvhasználat – iskola – kétnyelvűség [Hungarian language use, schools, and bilingualism]*. Bratislava: Kalligram Könyvkiadó (In Hungarian).
 20. Lanstyák István – Szabó Mihály Gizella 1994. Standard – köznyelv – nemzeti nyelv. [Standard – common language– national language] *Szabad Újság [Free Journal]* 1994. december 7., 9. o. (In Hungarian).
 21. Máté, Réka – István Cserniczkó 2020. The pluricentricity of Hungarian from a Transcarpathian point of view as demonstrated by family names. In: Ildikó Vančo – Rudolf Muhr – István Kozmács – Máté Huber eds. *Hungarian as a Pluricentric Language in Language and Literature*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang D. pp. 55–68.
 22. Melich János 1910. *Nyelviünk szláv jövevényszavai. [Slavic loanwords to our language]*. Budapest: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai (In Hungarian).
 23. Vančo, Ildikó – Rudolf Muhr – István Kozmács – Máté Huber eds. 2020. *Hungarian as a Pluricentric Language in Language and Literature*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang D.
 24. Muhr, Rudolf 2012. Linguistic dominance and non-dominance in pluricentric languages. A typology. In: Rudolf Muhr – Catrin Norrby – Leo Kretzenbacher – Carla Amorós eds. *Non-Dominant Varieties of Pluricentric Languages. Getting the Picture. In memory of Michael Clyne*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang D. pp. 23–48.
 25. Muhr, Rudolf 2016. The state of the art of research on pluricentric languages: Where we were and where we are now. In: Rudolf Muhr – Kelen Ernesta Fonyuy – Zeinab Ibrahim – Corey Miller eds. 2016. *Pluricentric Languages and non-dominant Varieties worldwide. Volume 1: Pluricentric Languages across continents – Features and usage*. Wien et. al., Peter Lang Verlag. p. 9–32.
 26. Péntek, János 2009. Termini: The Network of Hungarian linguistic Research Centres in the Carpathian Basin. *Minorities Research* 11: pp. 97–123.
 27. Pusztai Ferenc ed. 2003. *Magyar értelmező kéziszótár. Második, átdolgozott kiadás [Concise defining dictionary of Hungarian. 2nd, revised edition]*. Budapest: Akadémiai Kiadó (In Hungarian).
 28. Thomason, S.G. – Kaufman, T. 1988. *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. Berkeley–Los Angeles–Oxford: University of California Press.
 29. Tolcsvai Nagy Gábor ed. 2007. *Idegen szavak szótára [Dictionary of foreign words]*. Budapest: Osiris Kiadó (In Hungarian).
 30. URL1: <http://termini.nyttud.hu/htonline/htlista.php?action=search>

Онлайн-словник плюрицентричної угорської мови

Рейка Матей, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, Науково-дослідний центр імені Антонія Годинки, молодший науковий співробітник; Кафедра філології, асистент; mate.reka@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0003-3598-4057.

Еніке Товт-Орос, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, Науково-дослідний центр імені Антонія Годинки, молодший науковий співробітник; toth-orosz.eniko@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-8588-6626.

Степан Черничко, доктор гуманітарних наук, професор. Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, Кафедра філології, професор; csernicsko.istvan@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0003-4512-988X.

Плюрицентрична мова – це мова, яка використовується принаймні у двох країнах, де вона має офіційний статус державної, співдержавної або регіональної мови хоча з частково власними (кодифікованими) нормами, які зазвичай сприяють особистій ідентичності носіїв мови. Плюрицентричні мови мають один домінуючий варіант і або кілька недомінуючих різновидів. Унаслідок політичної фрагментації угорського мовного простору, що склалася після Першої світової війни, а потім підтвердилася мирними договорами після Другої світової війни, угорська мова є однією з плюрицентричних мов Європи. У статті розглянуто результати тісних мовних контактів у недомінуючих варіантах сучасної угорської мови, що вживають поза межами Угорщини. Наслідки мовних контактів висвітлено на основі лексичних запозичень, які зафіксовано у спеціальному онлайн-словнику. Словник містить запозичені слова іншомовного походження, які використовують автохтонними угорські меншини, що проживають у Карпатському басейні за межами Угорщини. Як додаток до слів і фраз, які вжито виключно у мовленні угорців у сусідніх з Угорщиною країнах, слова, які також поширені в Угорщині, але в іншому значенні, було зібрано у базу даних. Станом на кінець вересня 2022 року словникова база даних містила 5034 словникових статей. Оскільки цей онлайн-список запозичених слів містить прями запозичення з багатьох мов Карпатського басейну, які контактують з угорською мовою (переважно з офіційних мов сусідніх з Угорщиною країн, зокрема словацької, української, румунської, сербської, хорватської, словенської та німецької), база даних є багатим джерелом для дослідження контактів угорської та індоєвропейських мов. На основі матеріалу онлайн-словника виявлено, що серед лексичних запозичень угорської мови – як наслідок багатовікових контактів між угорською та різними слов'янськими мовами – запозичення слов'янського походження становлять найбільший шар лексики іншомовного походження угорської мови. Результатом проекту є словникова база даних, яка дає можливість для порівняльного аналізу лексики недомінуючих варіантів плюрицентричної угорської мови.

Ключові слова: *плюрицентрична мова, угорська мова, онлайн-словник, Закарпаття, Карпатський басейн, запозичені слова.*

About an online dictionary of the pluricentric Hungarian language

Réka Máté, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Antal Hodinka Linguistics Research Center, Junior Researcher; Department of Philology, Assistant; mate.reka@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0003-3598-4057.

Enikő Tóth-Orosz, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Antal Hodinka Linguistics Research Center, Junior Researcher; toth-orosz.eniko@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-8588-6626.

István Csernicskó, Doctor of Linguistics, Professor of the Department of Philology at Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education; csernicsko.istvan@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0003-4512-988X.

A pluricentric language is a language that is used in at least two countries where it has the official status of a state, commonwealth or regional language with at least partially its own (codified) norms that usually contribute to the personal identity of speakers. Pluricentric languages have one dominant variant and (one or) several non-dominant varieties. As a result of the political fragmentation of the Hungarian language area that developed after the First World War, and then, confirmed by the peace treaties after the Second World War, the Hungarian language is one of the pluricentric languages in Europe. The article examines the results of close linguistic contacts in non-dominant varieties of the modern Hungarian language used outside Hungary. The consequences of language contacts are highlighted on the basis of lexical borrowings, which are fixed in a specific online dictionary. The dictionary consists of borrowed words of foreign origin used by autochthonous Hungarian minorities living in the Carpathian Basin outside Hungary. In addition to words and phrases that are used exclusively in the speech and writing of Hungarians in countries neighboring Hungary, words that are also used in Hungary, but with a different meaning, were also collected in the database. As of the end of September 2022, the dictionary database contained 5,034 dictionary entries (words). Since this online loanword list contains direct borrowings from many languages of the Carpathian Basin that are in contact with Hungarian (mostly from the official or state languages of Hungary's neighboring countries, including Slovak, Ukrainian, Romanian, Serbian, Croatian, Slovenian, and German), the database is a rich source for the study of contacts between Hungarian and Indo-European languages. Based on the material of the online dictionary, it was found that among the lexical borrowings of the Hungarian language – as a result of centuries-old contacts between Hungarian and various Slavic languages – borrowings of Slavic origin constitute the largest layer of vocabulary of foreign origin in the Hungarian language. The result of the project is a dictionary database that provides an opportunity for a comparative analysis of the vocabulary of non-dominant variants of the pluricentric Hungarian language.

Keywords: *pluricentric language, Hungarian language, online dictionary, Transcarpathia, Carpathian Basin, loanwords*